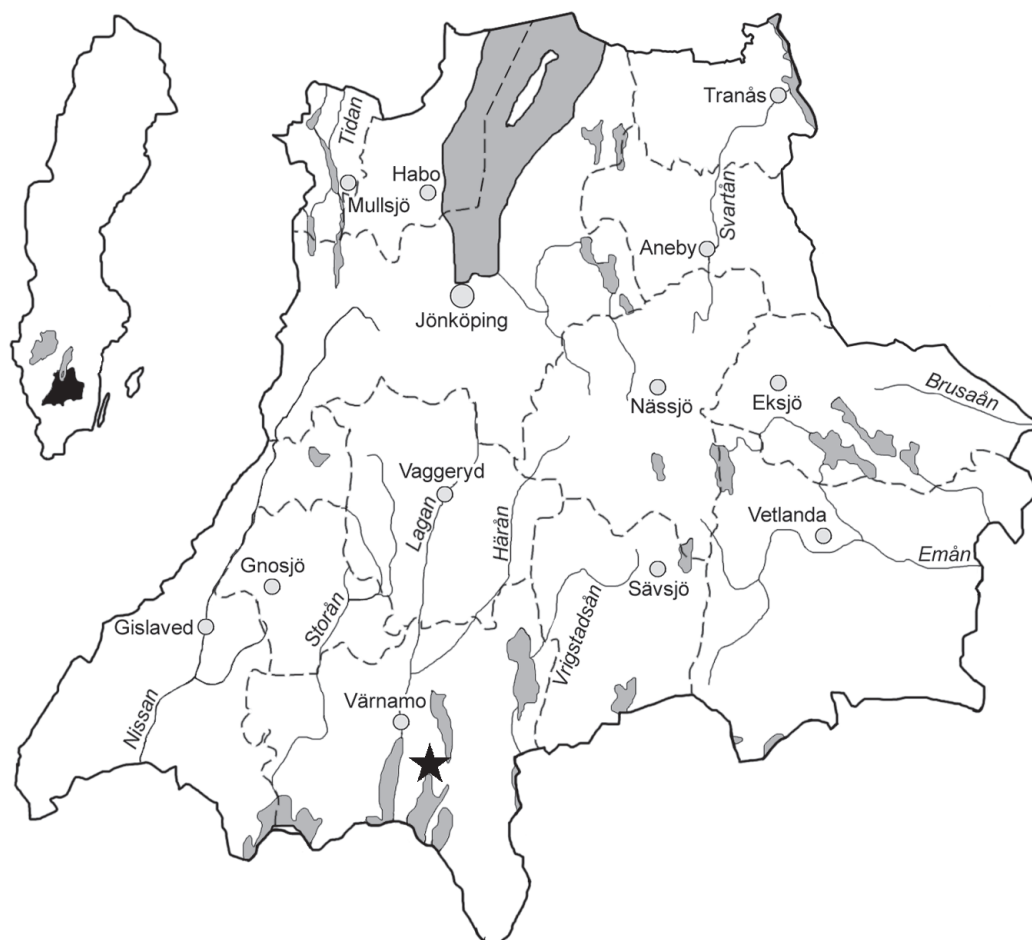

Voxtorps kyrka

Antikvarisk medvrekan i samband med
restaurering av blyfönster
Voxtorps socken i Värnamo kommun
Jönköpings län, Växjö stift

Rapport: Anders Franzén och Margareta Olsson. Foto: Anders Franzén
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM

ANTI KVARI SK MEDVERKAN

1. ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Antikvarisk kontrollant Anders Franzén	Rapportförfattare Margareta Olsson, Anders Franzén	Dnr. 68/10	Lst./Kommun dnr. 433-1589-12, 433-04-06	Slutbesiktning utförd 2012-11-29
Fastighetsbeteckning/Populärnamn Voxtorps kyrka		Beslut enligt ☒ Lagen om kulturminnen m.m. ☐ Förordningen om bidrag till kulturmiljövård ☐ Plan- och bygglagen		
Län Jönköpings	Kommun Värnamo			
Stadsdel/Trakt	Socken/Församling Voxtorp	Fastighetsägare/Adressuppgifter Voxtorps kyrkliga samfällighet Centrumvägen 9 330 15 BOR		
Ekonomisk karta Rona 5D 6j	Koordinat x 6334.75	Koordinat y 1398.45		

2. BAKGRUND (bakgrundsbeskrivning, historik)

Voxtorps kyrka uppfördes 1841-43 efter lokala ritningar som bearbetats av Överintendentsämbetets arkitekt Samuel Enander. Den kom att stå som förebild för ett flertal kyrkor, bland annat Tännö kyrka i grannsocknen.

I samband med en invändig renovering 1930 fick kyrkan sina nuvarande bemålade korfönster. Fönstren har gestaltats av Albert Eldh och framställer fyra olika scener ur nya testamentet. De bekostades av godsägare F G Blomstrand och levererades av Stockholms glasmåleri (Neumann & Vogel).

Bortsett från korfönstren härrör kyrkans fönster från tillkomsttiden och har aldrig renoverats mer genomgripande. Vid en utvändigt renovering av kyrkan 1998 gjordes en enklare renovering av fönstren. Blyspröjsen byttes ut i fyra fönster medan övriga fönsterbågars blynät förstärktes genom lödning. Samtliga fönster målades utvändigt samt återmonterades i karmen med skruv.

3. ÅTGÄRD

Period/år	Arkitekt/Konsult	Entreprenör/Hantverkare	Byggherre
2012	Antik & opalecentglas, Stenkullen, tog fram provfönster i samråd med länsmuseum och arkitekt Ingvar Selse	Antik & opalecentglas, Stenkullen. Underentreprenör: Husögat AB, Mölndal	Voxtorps kyrkliga samfällighet
Berörd byggnadsdel	Tillstånd före renovering	Vidtagna åtgärder (med angivande av material, metoder, avvikelser från program)	
Samtliga fönster i långhuset	Blyinfattade enkla fönster från kyrkans tillkomsttid bevarade i näst intill autentiskt skick. Fönster i höga rundbågig öppning med fyra lugter i korspost samt en övre lunett-formad luft. Fönsterbågar med spårfals och blyinfattade rutor av munblåst glas i två olika toningar, dels svagt blågrå, dels svagt bruna. Även sentida rutor av antikglas med avvikande utseende och som inte är genomskiktiga. Såväl spårfals som blyspröjsar saknar kittning. Smidda stormsteg, horisontella utvändigt och vertikala invändigt, fästa med smidd spik och "svep" tillverkade av blyspröjs. Bågarna är sekundärt (1998) infästa med skruv. Enstaka bågar försedda med maskinsvarvade öppningsbeslag	Samtliga bågar demonterades och restaurerades på verkstad. Vid restaureringen togs stor hänsyn till fönstrens autenticitet. Bågarna togs isär och all blyspröjs ersattes med ny identisk, tillverkad med de äldre som förlaga. Denna består av två sammanvalsade profiler i samma dimensioner som tidigare. Genom att inte välja en standard profil, med grövre mått, kan man undvika ingrepp i träbågen samt kittning av spröjsen. Spröjsarnas bly har inblandning av tenn för att förbättra materialets egenskaper. Ingen kittning gjordes av varken båge eller blyspröjs. Rötskador i bågar och karm lagades i med nytt furuvirke av hög kvalitet. Särskilt utsatta för röta hade de halvmåneformade spröjsstöden ovanför bågbottnestyckena i lunettfönstren varit. Där hade de från bågbottnestyckena genomgående spikarna rostade och spräckta	

	och formpressade hörnbeslag av tidig 1900-talstyp. De fyra fönster som renoverades 1998 har ny blyspröjs med avvikande mått samt nya antikglasrutor med annan toning och struktur. I dessa bågar har spårfalsen ersatts med kittfals i bågbottnestycke. Kittfals av plastbaserat spackel (Plastic Padding). Fönstren är utvändigt målade (1998) med linoljefärg, platsbruten i en varmt grå kulör med Grön umbra 4A-30, järnoxidsvart och vitt. Utvändiga stormstag troligen omålade sedan 1998, invändigt målade i svart. Invändigt är fönstren ljusgråa. Fönstrens blyspröjsar är dubbla, d.v.s. de består av två ca 12 mm breda, sammanfogade blyspröjsar som tillsammans är ca 20 mm breda. Spröjsarna är kraftigt oxiderade. Flertalet utvändiga stormstag är kraftigt rostiga. Målningen både krackelerar och kritar utvändigt.	träet. Alla trasiga rutor samt alla sentida antikglasrutor ersattes. De bytta glasen motsvarade ca 1/3 av samtliga glas. Nyttillverkat ersättningsglas framtaget av entreprenören för att likna munblåst glas. De bestod av 2 mm:s planglas som genom bearbetning efter upphettning gjorts ojämnt. Glaset får ett något mer homogent utseende än originalet samt saknar toning. För att inte få ett allt för avvikande utseende hos de bågar där allt glas skulle ersättas valde man här att blanda det nyttillverkade glaset med äldre munblåst glas. Kantbly saknades och tillfogades inte heller de nya bågarna. Stormstagen rengjordes varsamt från rost med stålborste. De återmonterades med nya svep av blyspröjs samt ny smidd spik. I de fall den äldre spiken var intakt återanvändes den. I de enstaka bågar där spårfalsen sekundärt tagits bort återställdes den nu genom en trälist som limmades fast. Träbågar och karmar målades utvändigt med linoljefärg (Engvall & Claesson: Lasol) i en varmt grå kulör, NCS S 5502-G, snarlik befintlig kulör. Fönstersmygarna målades samtidigt i bruten vit ton, NCS S1002-Y. Stormstagen rostskyddsbehandlades med blymönja. De målades därefter i samma kulör som bågen. Invändigt målades alltså endast stormstagen i bågens ljusgråa kulör. Fönsterbågarna återmonterades med spårskruv i karmarna, lika befintligt. Att återgå till en mer ursprunglig infästning bedömdes som opraktiskt med hänsyn till att skador lätt uppkommer vid demontering.
Sakristians fönster	Sakristian är försedd med ett tvåluftsfönster med blyspröjsar. Den ena bågen har tidigare renoverats genom att spårfalsen ersatts av en tryckfals.	Fönstret restaurerades i enlighet med långhusets fönster, men det tidigare renoverade fönstrets målades endast.
Korfönstren	Två fönster med blyinfattade glasmålningar av glaskonstnären Albert Eldh, från 1930. De flankeras av två fönster med kulört tonat antikglas i skiftande färger som är samtida med glasmålningarna. Blyinfattningar är monterade i innanfönstrens träbågar. Rutorna är i äkta tonat antikglas, genomfärgade och bemålade med svartlods-färg och etsat överfångsglas. Ytterbågarna har planglas och saknar spröjsar. Ytterbågarna har pressade hörnbeslag vid hörnen. Fönstren är i relativt bra skick men vissa deformationsskador förekommer.	På korfönstren gjordes endast mindre åtgärder, vilka utfördes på verkstad. Bågarna riktades. På blyspröjsen gjordes kompletteringslödning i syfte att återställa stabilitet hos nätet. Rostangripna stormstag rengjordes med stålborste och rostskyddsbehandlades. Därefter målades fönstren i likhet med övriga fönster.

4. KOMMENTARER (erfarenheter, kritisk granskning)

Restaureringen utfördes med högt ställd antikvarisk ambition. Vid slutbesiktningen konstaterades att den södra fasadens fönster hade kondensbildning på ytterbågarnas insidor. Detta kan bero på otätheter i innerbågarna, men problemet kommer att utredas vidare.

5. BYGGNADSHISTORISKA RÖN / HISTORISKA RÖN (nya upptäckter, datering, ev. kommande publikation)

Fönstrens blyspröjsar hade framställts av två sammanfalsade blylister med profiler. Såväl blynät som träbågens spårfals saknade kittning, något som sannolikt var vanligt i under förindustriell tid i dessa trakter som är förskonade från straka vindar.

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv

Datum: 25 februari 2013 Underskrift: Margareta Olsson, Anders Franzén

Kyrkan har blyinfattade fönster i stort sett orörda sedan kyrkans tillkomsttid 1841–43.

Blyinfattningen har både invändiga och utvändiga stormstag i smide. Stagen hade kvar originalinfästningen med smidd spik. Utvändigt var de kraftigt rostangipna.

Baksidan på en av lunettbågarna.

Blyspröjsen var sammansatt av två blylister med U-profil. Blynätet saknade kittning.

Stormstagen var infästa med svep av blyspröjs.

Träbågarna hade tidstypisk spårfals. I vissa lägen hade dessa sekundär ersatts med kittfals med plastbaserat kitt.

Ovan: Provfönster.

Nedan: Fönstrets anslutning mot solbänk och puts.

De invända vertikala stormstagen var målade svarta för att ansluta till blyspröjsen.

Fönstrens bågar var sedan slutet av 1990-talet infästa med skruv i karmen. Provfönstret gavs en mer traditionell montering med omvikt klippspik vars skallar klippts av. Detta kom aldrig till utförande. Istället valde man av praktiska skäl att bibehålla skruv.

Som ett led i projekteringen restaurerades ett provfönster. Detta gav utrymme för dialog kring de antikvanska aspekterna i ett skede före tillståndsgivning. Ovan har stormstagen erhållit en infästning med klippspik istället för originalets smidd spik.

Bilder vid slutbesiktning 2012-11-29

Kyrkan med de nyrestaurerade fönstren.

All blyspröjs ersattes med ny. Denna speditillverades i exakt samma dimension som tidigare. Sekundära antikglasrutor med avvikande utseende ersattes med nya i nytillverkat restaureringsglas.

Fönsterbågarna återmonterades med spårskruv dock utan förutvarande bricka. Stormstagen fästes in med ny smidd spik i bågarna.

Ett av långhusfönstren efter restaurering.

Invändigt målades stormstagen nu istället i bågens gråa kulör.

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Byggnadsvårdsrapport 2013:06
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM